

Role veřejných knihoven v rámci veřejné správy

Ing. Jitka Krčilová

Ministerstvo informatiky ČR, Praha

jitka.krcilova@micr.cz

INFORUM 2004: 10. konference o profesionálních informačních zdrojích
Praha, 25. - 27.5. 2004

Abstrakt

Ministerstvo informatiky koordinuje připojení veřejných knihoven ke komunikační infrastruktuře veřejné správy a podporuje využití veřejných knihoven a jejich kvalifikovaného personálu jako kontaktního místa veřejné správy s cílem co nejvíce přiblížit služby veřejného sektoru občanům. Pracovníci knihoven, především v malých obcích, vzhledem ke své kvalifikaci a profesnímu zaměření mohou odborně zprostředkovávat elektronické služby státní správy a samosprávy občanům i uživatelům z veřejné správy.

Státní informační a komunikační politika

Vláda České republiky se ve snaze maximálně využít obrovský potenciál moderních informačních a komunikačních technologií rozhodla nově definovat cíle státu v oblasti tzv. informační společnosti a v oblasti telekomunikací a formulovat novou strategii státu pro nadcházející období, s výhledem do roku 2006. Státní informační a komunikační politika byla schválena usnesením vlády č. 265 ze dne 24. března 2004.

Úkolem bylo stanovit národní cíle tak, aby jednak zohlednily evropské priority, ale aby zároveň reagovaly i na specifické potřeby ČR. Z tohoto důvodu byly následně stanoveny prioritní oblasti ČR v pořadí podle důležitosti: dostupné a bezpečné komunikační služby, informační vzdělanost, moderní veřejné služby on-line, dynamické prostředí pro elektronické podnikání.

1. Dostupné a bezpečné komunikační služby

Zahrnuje problematiku regulace trhu elektronických komunikací a posilování konkurence na trhu, včetně převzetí nového evropského regulačního rámce elektronických komunikací, a dále dořešení zbývajících úkolů z koncepce eEurope+ v oblasti dostupnosti základních (tzv. úzkopásmových) i vysokorychlostních internetových služeb.

Zajištění dostupných a bezpečných komunikačních služeb pro všechny občany považuje vláda za základní prioritu. Obecným cílem vlády je dosáhnout takového stavu, kdy nabídka komunikačních služeb nebude limitujícím faktorem jejich využití, ale bude naopak stimulovat poptávku po těchto službách. K dosažení tohoto stavu je třeba pozitivně působit na celkový rozvoj trhu elektronických komunikací, rozvíjet nabídku (dostupnost) služeb na tomto trhu a podporovat bezpečnost poskytovaných komunikačních služeb i celého prostředí, v němž se komunikace odehrává. V neposlední řadě má na dostupnost komunikačních služeb vliv i celková ekonomická situace, koupěschopnost obyvatelstva, atraktivnost odvětví pro investory, ale také vzdělanost a informační gramotnost, která podporuje poptávku po komunikačních službách, a další faktory.

2. *Informační vzdělanost*

Zahrnuje především problematiku „informatizace škol“ a problematiku informační gramotnosti, e-learningu a řešení problému digital divide.

Informační vzdělanost je jedním z hlavních podmiňujících faktorů dalšího rozvoje České republiky a prosperity celého národního hospodářství. Výzkumy a studie mnoha evropských zemí a mezinárodních organizací (Světová banka, OECD, ITU) ukazují, že rozvoj evropské ekonomiky závisí na přechodu od ekonomiky orientované na výrobu k tzv. znalostní ekonomice, tedy hospodářskému systému založenému na efektivním využívání a předávání znalostí a informací. Je jasné, že takový systém bude klást jiné a mnohem vyšší nároky na vzdělání a kvalifikaci občanů především v oblasti práce s informacemi a využívání moderních ICT.

Mezi hlavní bariéry využívání počítače a internetu v domácnosti patří zejména nedostatečná představa o možnostech jejich využití a také strach z prvních začátečnických kroků. Je však zřejmé, že širší využívání těchto technologií ve všech oblastech života může výrazně napomoci řešení řady aktuálních problémů v ekonomické a sociální oblasti, jako je např. vysoká nezaměstnanost nebo rozdílné tempo rozvoje různých regionů.

Cílem vlády je rozšíření základní počítačové gramotnosti během čtyř let alespoň na polovinu naší populace. Prioritou vlády je rovněž rozšiřování ICT ve školství, jež je součástí Státní informační politiky ve vzdělávání. Vhodné využívání moderních technologií ve výuce se projeví schopností žáků zvládnout učivo za kratší čas a lepší schopností zpracování informací.

Vláda hodlá usilovat o vytvoření legislativních, organizačních a technických předpokladů pro shromažďování, trvalé uchování a zpřístupnění publikovaných digitálních dokumentů jako důležité složky kulturního dědictví. Vláda podpoří využití informačních technologií pro ochranu a široké zpřístupnění kulturního dědictví ze sbírek archivů, knihoven a muzeí. Knihovny a další paměťové instituce by měly zajistit rovný přístup k tradičním i elektronickým informačním zdrojům pro oblast vzdělávání, výzkumu, vývoje a podnikání.

Vláda považuje za potřebné, aby se rychlost připojení vzdělávacích institucí (tj. škol, vědecko-výzkumných institucí a knihoven) k internetu zvyšovala přednostně před ostatními subjekty veřejné správy. Při vybavování vzdělávacích institucí ICT a připojením k internetu hodlá vláda v maximální míře prosazovat princip sdružování finančních prostředků z více zdrojů. Strategie vlády v oblasti informatizace škol, včetně konkrétních projektů, je pak dána Státní informační politikou ve vzdělávání (SIPVZ), jejíž aktualizace a realizace je v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Zvyšování informační gramotnosti učitelů se musí stát součástí základní výbavy absolventů příslušných fakult a dalšího vzdělávání učitelů v rámci systému dalšího vzdělávání.

Informační gramotností je míněna schopnost uvědomit si a formulovat své informační potřeby, orientovat se v informačních zdrojích, vyhledat informace prostřednictvím informačních a komunikačních technologií, tyto informace vyhodnotit a využít při řešení konkrétní životní situace či odborného úkolu. Vláda považuje rozvoj informační gramotnosti za důležitou podmínku řešení současných problémů v oblasti ekonomické i sociální a dalšího rozvoje celé společnosti i její ekonomiky, kultury a celkové prosperity. Zároveň si uvědomuje, že informační gramotnost bude čím dál významnější součástí celkové vzdělanosti a bude čím dál více rozhodovat o kvalitě života celé populace i o možnostech uplatnění jednotlivců.

Za hlavní překážky na cestě k co nejvyšší informační gramotnosti vláda považuje:

- nedostatečnou motivaci a nízké povědomí o možnostech ICT,
- obavu z prvních začátečnických kroků, z údajné složitosti a náročnosti,
- nízkou dostupnost ICT produktů (zejména počítačů) a služeb (zejména připojení k internetu), danou jejich relativně vysokou cenou vzhledem ke kupní síle obyvatel,
- omezenou dostupnost možností, jak informační gramotnost získat a udržet si ji.

Absence či nedostatek informační gramotnosti vytváří u občanů tak silný handicap, že může vést k diferenciaci (rozvrstvení) obyvatelstva, resp. může takovouto diferenciací dále prohlubovat. Jde o

problém označovaný jako tzv. „digital divide“. Vláda považuje za naprosto nezbytné proti tomuto nebezpečí aktivně bojovat formou odstraňování překážek a podporou možností celoživotního vzdělávání v oblasti informační gramotnosti pro nejširší vrstvy obyvatelstva.

Významnou příležitostí, jak učinit informační gramotnost dostupnější, spatřuje stát v technologiích a službách tzv. e-learningu a obecně ve vzdělávacím software. Proto hodlá podporovat jejich nasazení a využití jak ve sféře školství, knihoven a veřejné správy, tak i při vzdělávání nejširších vrstev obyvatelstva. Vláda si plně uvědomuje, že vzhledem k rychlému vývoji v oblasti ICT není získání informační gramotnosti jednorázovou záležitostí, ale má kontinuální charakter. Proto musí být součástí systému průběžného celoživotního vzdělávání.

Za základní článek celého systému celoživotního vzdělávání považuje stát školy, které musí poskytovat základy informační gramotnosti všem svým absolventům. Kromě toho chce vláda využít vzdělávací potenciál škol i k šíření informační gramotnosti mezi dospělou částí populace (formou kurzů pro veřejnost). Knihovny by měly zajistit rovný přístup k tradičním i elektronickým informačním zdrojům pro oblast vzdělávání, výzkumu, vývoje a podnikání.

3. Moderní veřejné služby on-line

Zahrnuje veřejné on-line služby, tedy především služby e-governmentu, e-procurementu a e-zdravotnictví.

Vláda chápe pojem „e-government“ jako transformaci vnitřních a vnějších vztahů veřejné správy pomocí ICT s cílem optimalizovat interní procesy. Jejím cílem je pak rychlejší, spolehlivější a levnější poskytování služeb veřejné správy nejširší veřejnosti a zajištění větší otevřenosti veřejné správy ve vztahu ke svým zákazníkům. Totéž se očekává i od samosprávy.

Hlavním cílem e-governmentu je zvýšení výkonnosti státní správy, které by mělo přispět především ke zjednodušení činností veřejnosti při styku s veřejnou správou. Cestou k dosažení tohoto cíle je podpora činností správních úřadů při plnění úkolů státní správy a samosprávy vytvořením pravidel komunikačního prostředí odpovídajícího charakteru a obsahu úloh plněných státními orgány. Tato pravidla podpoří žádanou výměnu informací a budou nutnou podmínkou pro spolupráci jednotlivých informačních systémů ve veřejné správě. Dalším cílem je také vymezení procesně-správního charakteru činnosti správních úřadů a jeho odrazu ve funkcích informačních systémů, v zohlednění vzájemných vztahů vyplývajících z právního rámce fungování a zabezpečení předávání dat na základě stanovených práv a povinností.

Předpokladem pro koordinaci, vazby a zjednodušení spolupráce jednotlivých informačních systémů ve veřejné správě je i pokračování realizace sjednocené komunikační infrastruktury veřejné správy jako nástroje pro zajištění zabezpečené komunikace mezi orgány veřejné správy, mezi jednotlivými místy výkonu veřejné moci, mezi veřejnou správou a subjekty vně veřejné správy.

Vláda hodlá usilovat o to, aby byl u co nejvíce agend veřejné správy umožněn přístup on-line způsobem, a hodlá motivovat občany k tomu, aby jej co nejvíce používali. Na druhé straně stát nehodlá rušit tradiční formy poskytování služeb občanům. S ohledem na míru využití on-line verzí agend však bude usilovat o to, aby tradiční formy poskytování služeb mohly být poskytovány úsporněji.

Seznam základních elektronických veřejných služeb, který je využíván při vyhodnocování a mezinárodním porovnávání úrovně e-governmentu v jednotlivých státech EU.

Služby pro občany	Služby pro podniky
1. Daňové přiznání a platba daně z příjmů	13. Vyřizování a platba sociálního a zdravotního zabezpečení zaměstnanců
2. Hledání zaměstnání	14. Daňové přiznání a platba daně z příjmů
3. Vyřizování sociálních dávek	15. Daňové přiznání a platba DPH
4. Žádost o vystavení osobních dokladů	16. Registrace podnikatelských subjektů
5. Registrace auta	17. Vyplňování statistických výkazů
6. Žádost o stavební povolení	18. Celní deklarace
7. Hlášení na policii	19. Veřejné zakázky
8. Dostupné katalogy veřejných knihoven	

9. Žádost a vystavení rodného listu, potvrzení o sňatku	20. Žádosti a povolení související s životním prostředím
10. Přihlašování na střední a vysoké školy	
11. Oznámení změny adresy	
12. Služby související s veřejným zdravotnictvím	

Zásady e-governmentu musí reflektovat druhou etapu reformy veřejné správy (procesní reformu). Součástí analýzy současného stavu procesů ve veřejné správě musí být i zmapování informačních systémů jednotlivých složek veřejné správy. Jako nutnost se jeví v první řadě trvalé zkvalitňování obsahu informačních systémů a následné budování uživatelských aplikací.

Za hlavní rozhraní celého systému služeb v rámci e-governmentu vůči jeho uživatelům (občanům) vláda považuje Portál veřejné správy. Ministerstvo informatiky je na národní úrovni koordinátorem rozvoje informačních systémů veřejné správy a budování e-governmentu, přičemž budování elektronických informačních služeb v jednotlivých sektorech je odpovědností jednotlivých resortů.

Pro usnadnění styku občanů s veřejnou správou budou dále budována kontaktní místa veřejné správy. Jejich úkolem je poskytnout občanům informace o veřejné správě a umožnit řešení agend souvisejících se řešením tzv. životních situací dostupných on-line na jednom místě. Roli kontaktního místa mohou plnit i obce a kraje.

4. Dynamické prostředí pro elektronické podnikání

Dynamické prostředí pro elektronické podnikání: zahrnuje opatření státu zejména v legislativní oblasti. Strategie státu v této oblasti, včetně hlavních úkolů, je obsažena v samostatném dokumentu „Bílá kniha o elektronickém obchodu“, který vláda ČR vzala na vědomí 19. 5. 2003 usnesením č. 474/2003.

Připojení veřejných knihoven k internetu

Vláda rovněž považuje za prioritu vytvořit alternativní nabídku míst veřejného přístupu k internetu. V současnosti tvoří nejrozsáhlejší síť veřejně přístupných institucí, které nabízejí přístup k internetu, veřejné knihovny. Vláda předpokládá, že se tato síť bude v nejbližších letech dále dynamicky rozvíjet, neboť ustanovení v knihovním zákoně¹ předpokládá, že všechny knihovny poskytující veřejné knihovnické a informační služby budou do konce roku 2006 schopny poskytovat služby prostřednictvím internetu. Knihovny jsou díky svému zaměření a atmosféře vhodné jak jako jedno z možných kontaktních míst veřejné správy, tak jako informační centrum.

Ministerstvo informatiky prostřednictvím Českého Telecomu zajišťuje připojení veřejných knihoven ke komunikační infrastruktuře veřejné správy. Jedná se o ty knihovny, které dosud připojení nemají (především v menších městech a obcích) nebo o ty, které jsou připojeny k internetu běžným vytáčeným spojením (komutovanou linkou) a které mají zájem o připojení k internetu pevnou linkou 64 kbs.

V roce 2003 bylo takto připojeno 210 veřejných knihoven a v roce 2004 se předpokládá připojení k internetu dalších přibližně 1700 knihoven. Poté přibližně 76 % obyvatel bude žít v místě, kde knihovna nabízí veřejný internet. Připojení je poskytováno formou služby a nově připojené knihovně budou hrazeny zřizovací a komunikační poplatky po dobu 36 měsíců od připojení. Knihovna si musí ze svého rozpočtu zajistit nákup nebo pronájem nezbytné výpočetní techniky a programového vybavení.

Fórum pro informační gramotnost a spolupráce s knihovnami

Fórum pro informační gramotnost vzniklo 14. ledna 2004 jako odborná poradní skupina, do které byli přizváni zástupci veřejného, akademického (včetně zástupců knihoven) i soukromého sektoru. Cílem

¹ Knihovní zákon č. 257/2001 Sb., § 24, odst. 2.

Fóra je napomoci k lepší informovanosti, koordinaci aktivit a propagaci související s počítačovou a informační gramotností v České republice.

Protože veřejné knihovny mohou hrát důležitou roli při zprostředkování informací z veřejné správy pro občany, kteří nemají možnost přístupu k internetu či potřebné znalosti, zahájilo v březnu 2004 ministerstvo informatiky ve spolupráci s Národní knihovnou školení knihovníků s názvem „Úvod do Portálu veřejné správy“. Cílem projektu je jednak prostřednictvím knihovníků přiblížit veřejnou správu bližší občanům a zároveň se při školení otevírá prostor pro přímou komunikaci mezi veřejnými knihovnami s ministerstvem informatiky. Tím knihovníci sami prostřednictvím této zpětné vazby se mohou podílet na směru dalšího rozvoje Portálu veřejné správy.

Zdroje:

Státní informační a komunikační politika